

TEKE OĞULLARI

Balıkesir Meb'usu
Uzunçarşılıoğlu İsmail Hakkı

Tarihçiler ötedenberi Anadolu Beylerinden olarak Teke Oğulları diye bir hükümdar ailesi gösterirler ve bunların tarihi vak'alarından bahsederler. Son zamanlara kadar bunlara dair yazı yazan müdekkil<ler hep bu yolu takip etmişlerdir; buna da sebep bu ailenin hükümet sürdükleri yerlerde tetkikat yapılmaması ve bir de Antalya ve havalisine Teke aşiretinin yerleştirilm,iş olmasından dolayı (Teke eli) denilmesidir: Çünkü, Germiyan elinde Germiyan Oğulları ve Aydın elinde Aydın Oğulları, Karaman elinde Karaman Oğul-ları . . . ilah. gibi her memlekette o memleket ismini taşıyan ailelerin bulun- duğunu gören tarihçiler, Teke eli denilen Antalya ve civarında da Teke Oğul- ları diye bir ailenin bulunmasını tabii bulmuşlardı.

Halbuki sonradan elde edilen kitabeler ve muasır Mısır tarihçilerinin yazıları bizi düştüğümüz yanlışlıktan çevirebilecek mahiyettedir. Bizim şim- diye kadar Teke Oğulları dediğimiz ailenin, Eğirdir ve etrafında ilk hüku- metlerini kuran Hamit Oğullarının Antalya şubesi beyleri olduğu tamamen anlaşılmışnr.

Bu hususta ilk defa bizi yanlışlıktan çevirmek isteyen zat, meskukat mü- tehassısı merhum Miralay Ali Beydir. Merhum, Tarih Encümeni Mecmuasının bir nüshasında (1) (Teke Emareti) başlığıle yazdığı bir yazıda bazı kayıtlara istinaden mütaleasırı yürütmüş ve bunda ısaıbet göstermiştir.

(Antalya Livası Tarihi) ni yazan muhtemem Süleyman Fikri Bey, eserini çıkardığı zaman, oradaki bir kitabe benim de dikkatimi ce1beylemişti [2]. Bu kitabe ile bazı Mısır tarihlerinde gördüğüm (Mahmut bin Yunüs) ismi ve bu- nun İlhanilerin .Anadolu Valisi olan Timurtaş taraftarı olması ve Hamit Oğlu İshak Beyin Timurtaşla münakaşası gibi tesadüfler Hamit Oğulları ve Teke Oğulları tarihlerinin iyice tetkik edilmesini icap ettirecek bir mevzu oluyordu. Ben, Hamit Oğullarına dair yazılmış olan bir yazımı arkaya bırakarak, bu ai- lenin Antalya şubesi beylerine dair biraz malumat vermeği muvafık gfüdüm ve bu yazılan kısmın iyi anlaşılması için de Antalya ve etrafının Anadolu Sel- çukileri tarafından fethinden başlamağı tensip ettim.

*
... ..

Şimdiki Antalyamn Bizans tarihindeki ismi [Yeni Satalya}dır. Bunu Bi- zans İmparatorlarından (Manüel Komnen) (hükümeti 1143 = 1180} yapnr-

(J Tarih Encümeni Mecmuası (Sene 14, numara 1-78).

[J} Antalya Livası Tarihi (Sene 1338- 1340, sahife 89).

mıŖnr {3}. Eski Satalya ise Ŗimdiki Ŗehrin yanında olup bunu da milattan 158 sene evvel Pergam Hükümdarı (Attal) in yapnđı ve isminin Ŗehre alem olduğu söylenilmektedir {4}. Antalyanın ilk defa Anadolu Selçukileri tarafından elde edilmesi 1206 senesinde ve Birinci (Gıyaseddini Keyhusrev) zamanında- dır {5}. Sonraları, Selçukilerin dahili mücadelelerinden istifade eden Antalya hıristiyanları, Kıbrıs freoklerini davet ile Ŗehri onlara teslim etmiŖlerdi.

Hükümet iŖlerini düzelterek yerini pekleŖtiren Gıyaseddinin Oğlu İzzettin, takriben 1214 te Antalyayı frenklerden geri alarak oraya meŖhur beylerinden (Mübarezzettin ErtukıŖ) ı (6) tayin etti. Bu zat yirmi sene kadar Antalyada vali ve muhafız olarak kaldı ve etraftan bir hayli yerler de elde eyledi.

Selçuk hükümdarları, mütemadi surette Ortaasya, Harzem ve etrafından Anadoluya gelen muhtelif Türk kabilelerini en ziyade memleketlerinin sınırlarına yerleŖtirdikleri sırada, Antalya ve civarına da Harzem ve Serahs taraflarında bulunup bir kısmı sonradan Küçükasyaya gelen Teke AŖiretini iskan etmiŖlerdi; iŖte bu tarihten itibaren Antalya taraflarına (Teke eli) denilmiŖ ve bundan sonra Antalyaya vali olanlara (Teke beyi) ismi verilmiŖtir.

Eski imlada Teke beyi derken (bey) den sonra (y) harfinin yazılmaması, tarihçilere burada (Teke bey) isminde bir beyin hükümdarlık ettiği zannını vermiŖ ve yukarda arzettiğimiz meydana bir Teke ailesi çıkmıŖtır.

* *
* *

Selçukilerin tarihe karıŖnkları sırada etraftaki uc beyleri keRdilerini serbest olarak idare etmeğe baŖlamıŖlardı; bu esnada Antalya valiliğinde bulunan son Selçuk valisinin ismini bilmiyoruz. Tavimül Büldan, Antalya valisinin o Ŗehir ahalisinden bulunup, Ŗehirden çıkıp uzaklaŖtıđı sırada Eğirdir ve havalisi- ne sahip olan (Dündar) Beye mensup Hamit Türkmenleri tarafından bastırılarak yakalanmıŖ olduğunu ve bu suretle Antalyanın Hamit Oğulları eline geçtiğini yazmaktadır. Bu eserin (1321) de bittiğine göre Antalyanın elde edildiği tarihin takriben 1319 senesinde veya az daha evvel olduğu istidlal edilebilir.

Antalyada, Hamit Oğullarından ilk bey olan Dündar Beyin kardeŖi (Yunüs) Beydir {7}. Bunun oğlu (CaliŖ) te 1319 da (Korkut eli beyi) idi {8} Yunüs Beyin vefan tarihini ve yerine kimin geçtiğini kat'i olarak bilmiyoruz. Anadolu beylerini ortadan kaldırmağa baŖlayan İhanilerin Anadolu Valisi Timurtaş, (Eğirdir) i elde ettikten sonra hükümdarı olan Dündar Beyi Antalyaya kaçırmıŖ ve takip ile orada yakalayıp öldürmüŖtür. Tarihi karinelere göre Timurtas, Antalyayı aldıktan sonra (Yunüs) ün oğlu Mahmuda vermiŖtir.

['] Bizans Tarihi (Le Beau) C. 20, Bap 92, Fasıl 36. 1784 tab'ı.

['] Küçük Asya Tercümesi (Ŗarlı Teksiye), C. 3, S. 251.

rJ Paris Millî Kütüphanesindeki Farsî Selçukname.

t•J TukıŖ; harp, kavga manasına gelip erkek ismi olarak ta kullanılır. (Divanı Lugatütürk, C. 1, S. 307). Bu isim her halde (tokuŖmak ve tüküŖmek) mastarındandır.

rJ Subhül'aŖa, C. 5, S. 361.

["] Korkut Eli kasabasında (Istanos) Hanikah mahallesinde Alaeddin medresesi kitabesi. Kitabe sureti (Kitabeler) adlı eserimde neŖredilmiŖtir (Sahife 249).

Timurtaş, 1327 de Mısıra kaçtığı zaman kendisine taraftar olup Mısır tarihçilerinin (Mahmut bin Yunüs) dedikleri bu Mahmut Bey de Mısıra gelmiş ve bir müddet geçince Timurtaş'la birlikte hapsedilmişlerdir. Bundan sonra Mahmut Beyin ne olduğu malum değil; yalnız kendisinden sonra kar- deşi Hızır Beyin Antalya Beyi olduğunu ibni Batuta ile Kitabüttafirin mü- talealanndan anlamaktayız.

Hatta ibni Batuta, Antalyaya geldiği zaman Yunüs Bey oğlu (Hızır) ın hasta yatmakta olduğunu ve kendisine iltifat eylediğini yazmaktadır [9]. İbni Batutanın bu seyahati 1330 dan sonradır.

Hızır Beyden sonra Antalya beyliğine gelen Hamitoğlunun adı ve nekadar beylik ettiği malumumuz değildir; bazı tahminlere göre kardeşi Mahmut Beyin Antalya beyi olduğunu yazanlar vardır (1°). Bunlar, 1373 de Mahmut Beyin oğlu Mehmet Beyin burada hükümdar bulunmasından dolayı babasından sonra oğlunun o mevkie gelmesi ihtimaline binaen bu hükmü yürütmektedirler ve Mahmut Beyin, Timurtaş'la birlikte Mısırdaki macerasından haberdar olmadıklarından bu istidlali yapmakta haklıdır. Ben bu hususta kat'i bir müteale yazamıyacağım. Bence yeni vesikalara intizaren Mahmut Beyin bu tarihteki hükümdarlığını ihtiyatlı olarak kabul etmek lazımdır.

1361 de Antalya şehri Kıbrıs kırallannın eline geçmiş ve on iki sene onlarda kalmıştır. Anadolunun Akdeniz kenarında birinci derecede ticaret iskelesi olan ve mühim antrepoları ile XIII, XIV ve XV inci asırlarda en mükemmel bir piyasa mahalli bulunan Antalyayı (1373) de frenklerden geri alan hükümdar Hamit Oğullarından (Mübarezzettin Mehmet) tir. Bu Mehmet Bey, yukarda ismi geçen Mahmut Beyin oğludur. Antalyadaki Alaeddin Camii Kitabesi Antalyanın istirdadı senesini gösterdiği gibi, hazinei evrak kayıtlarında da tarih gösterilmiyerek bundan bahs olunmuştur [11].

Mehmet Bey, 1377 senesinden sonra vefat etti. Kendisinden epey zaman sonra oğlu olması kuvvetli ihtimal dahilinde bulunan Osman Bey isminde bir beye tesadüf ediyoruz. Mehmet Beyle, Osman Bey arasında başka bir Antalya beyi olup olmadığını da bilmiyoruz.

Teke elinin 1386 da Antalya, ve İstanos hariç olmak üzere Osmanlı Hükümdarı birinci Murat Bey tarafından zaptedildiğini, (Heyt) yazıyorsa da (12) elimizdeki Hazinei evrak vesikaları (İstanos) un da Osmanlılarda bulunduğunu göstermektedir (13).

Teke elinin Osmanlılar tarafından işgal edilen yerleri bir aralık ellerinden çıkmış ve sonradan Yıldırım Bayazıt (Antalya) da dahil olmak üzere 1391 de bütün Teke taraflarını zapt ederek Hamit Oğullarının Teke eli beyliğine

[1] Seyahatname Tercümesi. C. 1, S. 314.

[2] Teke Emareti (Tarih Encümeni Mecmuası, sene 14 S. 80) ve (İslam Ansiklopedisi), (Teke Oğlu) maddesi.

[3] Kitabeler. ikinci kısım shf. 250 ve Hazinei Evrak kayıtları Tarih Encümeni Mecmuası sene 14 shf.74.

[4] Ortazamanlarda Sark Ticareti Tarihi. C. 2, S. 354.

[5] Bu işgal senesini; Oruç Bey, Neşri, Tacüttevarih, .Aşık Paşazade Tarihleri 1389, 1391, 1392 olmak üzere muhtelif senelerde gösterirler.

İşte yürüttüğümüz bu mütalealardan, Antalyada Teke oğulları diye bir ailenin hükümet etmediği ve bunların Hamit Oğullarının Antalya Şubesi bey- leri oldukları artık tamamen anlaşılmıştır zannederiz.

^FJ Tarih Encümeni Mecmuası (Fatih zamanında Teke Eli), Sene 14, S. 75.

^CJ Hayrullah Efendi Tarihi bunu Kara Osman Bey diye yazar ve Teke ve Hamit hükümdarı olarak gösterir. (C. 6, S. 58).

^f] Bu vak'ayı Hammer, 1425 ve Hayrullah Efendi 1426 ve Aşık Paşazade 1427 tarihlerinde gösterirler.